

**PHILIP
ROTH**

Ihmisen
tahra

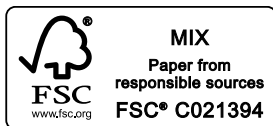
PHILIP
ROTH

Ihmisen
tahra

SUOMENTANUT KRISTIINA RIKMAN

WERNER SÖDERSTRÖM OSAKEYHTIÖ
HELSINKI

Shakespeare-sitaatit suomentanut Paavo Cajander

Homeros-sitaatit suomentanut Otto Manninen

Mann-sitaatit suomentanut Oili Suominen

ENGLANNINKIELINEN ALKUTEOS

The Human Stain

Copyright © 2000, Philip Roth

All rights reserved

SUOMENKIELINEN LAITOS © WSOY, 2019

WERNER SÖDERSTRÖM OSAKEYHTIÖ

ISBN 978-951-0-43898-5

PAINETTU EU:SSA

Omistettu R. M.:lle

OIDIPUS:

Mikä tämä puhdistautumisriitti on?

Miten se tehdään?

KREON:

Karkottamalla tai vaatimalla

verta verestä...

Sofokles, *Kuningas Oidipus*

1

KAIKKI TIETÄVÄT

KESÄLLÄ 1998 naapurini Coleman Silk – joka ennen kahden vuoden takaista eläkkeelle vetäytymistään oli ollut läheisen Athenan yliopiston klassisten kielten professorina reilut kaksikymmentä vuotta ja toiminut siinä sivussa kuusitoista vuotta tiedekunnan dekaanina – kertoi minulle luottamuksellisesti että hänellä, seitsemänkymmenen vuoden iässä, oli meneillään suhde kolmekymmentäneljävuotiaan yliopiston siivoijan kanssa. Nainen siivosi kahdesti viikossa myös paikallisen postitoimiston, pienen harmaan vuorilaudoitettun hökkelin, joka näytti siltä kuin olisi tarjonnut joskus 1930-luvulla turvapaikan kiertelevälle maatyöläisperheelle tomumyrskyalueen tuulilta ja joka kököttäessään yksin ja hyljättynä siinä vastapäätä huoltoasemaa ja sekatavarakauppaa nostaa Amerikan lipun salkoon tienristeyksessä, joka on tämän vuorenkylkikaupungin kaupallinen ydin.

Coleman oli nähnyt naisen ensi kertaa luuttuamassa postitoimiston lattiaa poiketessaan myöhään eräänä päivänä, muutama minuutti ennen sulkemisaikaa, hakemaan postiaan – laihan, pitkän, luisevan naisen jonka harmaantuva vaalea tukka

oli kiskaistu poninhännälle ja jonka ankaran veistokselliset kasvopiiirteet olisi tavallisesti yhdistetty kirkolle kuuliaisiiin, kotona raataviin vaimoihin jotka olivat kärsineet Uuden-Englannin kovat alkuajat, tiukkoihin siirtomaa-ajan naisiin jotka olivat vallalla olevan moraaliiin vankeja ja sille kuuliaisiiia. Naisen nimi oli Faunia Farley ja kaiken kokemansa kurjuuden hän kätki ilmeettömyyteen, joka ei kätkenyt mitään ja todisti äärettömästä yksinäisyydestä. Faunia asui yhtä huonetta paikallisella maitotilalla ja maksoi vuokransa auttamalla lehmien lypsyssä. Hän oli käynyt kaksi vuotta lukiota.

Se kesä, jolloin Coleman uskoutui minulle ja kertoi Faunia Farleysta ja heidän salaisuudestaan, oli sattuvasti sama kesä jolloin Bill Clintonin salaisuus tihkui julki vihoviimeistä nöyryyttävää yksityiskohtaa myöten – ja vihoviimeistä *elävää* yksityiskohtaa: elävyyden yhtä lailla kuin nöyryyttävyödenkin synnytti pisteliäs täsmätieto. Semmoista ei ollut sattunutkaan sen koommin kun joku oli sattumalta törmännyt vastavalitun Miss Amerikan alastonkuviin jossakin vanhassa *Penthousessa*, kuviin joissa tämä poseerasi taiteellisesti polvillaan ja selällään ja joiden takia tuo nolo nuori nainen joutui luopumaan kruunustaan, vaihtamaan uraa ja päätyämään valtavan suosituksi poptähdeksi. Kesä -98 oli Uudessa-Englannissa erinomaisen lämmin ja aurinkoinen, baseballissa kesä jolloin käytiin myytiset mitat saanut kisa valkoihoisen kunnarijumalan ja ruskeapintaisen kunnarijumalan välillä, ja Amerikassa se oli valtavan hurskausaallon, siveysaallon kesä, kesä jolloin terrorismia – joka oli ottanut kommunismin paikan kansakunnan tärkeimpänä turvallisuusriskinä – oli seurannut mulkunimentä, ja jolloin viriili, nuorekas, keski-ikäinen presidentti ja räpäpäinen, rakastunut kaksikymmentäyksivuotias työntekijä, jotka pel-

musivat presidentin virkahuoneessa kuin kaksi teiniä parkkipaikalla, elvyttivät Amerikan vanhimman yhteisen intohimon, historiallisesti kenties kaikkein salakavalimman ja kumouksellisimman nautinnon: ekstaattisen hurskastelun. Kongressin, lehdistön ja tv-yhtiöiden vanhurskaat yleisöä mielistelevät lierot syyttelivät, voivottelivat ja jakoivat rangaistuksia hullun lailla ja moralisoivat kaikkialla kuin viimeistä päivää: kaikki he olivat siinä laskelmoidussa kiihkossa, jonka Hawthorne (joka 1860-luvulla eli vain muutaman kilometrin päässä minun asuinsijoltani) tuolloin kauan sitten maan alkuaikoina tunnisti ja nimitti »vainohengeksi»; kaikki he olivat innokkaita toimittamaan ankaria puhdistusrituaaleja, jotka lopahduttaisivat kansakunnan toimeenpanevan elimen erektion, ja kaikesta tulisi taas kyllin kotoisaa ja turvallista, jotta senaattori Liebermanin kymmenvuotias tytärkin voisi katsoa telkkaria yhdessä nolostuneen isinsä kanssa. Ei, jos ei ole kokenut vuotta 1998, ei tiedä mitä hurskastelu onkaan. Useille konservatiivisille sanomalehdille kirjoittava kolumnisti William F. Buckley kirjoitti: »Abelardin aikaan oli vielä mahdollista estää häntä tekemästä sitä toiste», vihjaten siihen että presidentin virka-aseman väärinkäyttöä – jota Buckley toisaalla kutsui Clintonin »hillittömäksi lihallsuudeksi» – lääkittäisiin parhaiten ei suinkaan niin veretömällä tavalla kuin virkarikossyytteellä vaan mieluummin kaniikki Abelardin papillisen kollegan, kaniikki Fulbertin veistä heiluttavien kumppanien 1100-luvun tyyliin, jotka rankaisivat Abelardia siitä, että tämä oli salaa vietelty ja nainut Fulbertin veljentyttären, Heloise-neidon. Toisin kuin Khomeinin Salman Rushdielle langettama kuolemantuomio, fatwa, Buckleyn kaihoisesti kaipaama korjaava kastraatorangaistus ei sisältänyt minkäänlaista taloudellista yllykettä kenellekään mahdollisesti

asiaa harkitsevalle rikolliselle. Mutta sitä innoittava henki oli yhtä vaativainen kuin ajatollahinkin ja sen takana olivat aivan yhtä ihanteelliset päämäärät.

Se oli kesä jolloin pahoinvointi palasi Amerikkaan, jolloin vitsailu ei ottanut loppuakseen, jolloin spekulointi ja teorioiden rakentelu ja liioittelu eivät ottaneet loppuakseen, jolloin vanhempien moraalinen velvollisuus selittää lapsilleen aikuiselämän asioita kumottiin kaikkien mahdollisten aikuiselämän illuusioiden ylläpitämiseksi lapsissa, kesä jolloin ihmisten pikkumaisuus yksinkertaisesti musersi, jolloin jonkinlainen demoni oli päästetty irralleen kansakunnan joukkoon ja ihmiset ihmettelivät kummassakin leirissä: »Miksi me olemme näin hulluja?», jolloin niin miehet kuin naisetkin aamulla herätessään tajusivat että yöllä, unitilassa joka oli kuljettanut heidät kateuden tai inhon ulottumattomiin, he olivat unelmoineet Bill Clintonin häpeämättömyydestä. Minä itse näin unta jättimäisestä banderollista, joka peitti Valkoisen talon päästä päähän christomaisen dadaistiseen tyyliin, ja jossa luki TÄÄLLÄ ASUU IHMINEN. Se oli se kesä jolloin – miljoonanteen kertaan – sekasorto, epäjärjestys, sotku osoittautui kestävämmäksi kuin tuon ideologia ja tuon toisen moraaliksi. Se oli se kesä jolloin kaikkien ajatukset täytti presidentin penis ja elämä itse kaikessa hävyttömässä epäpuhtaudessaan jälleen kerran sai Amerikan ymmälle.

Joskus lauantaisin Coleman Silk soitti ja kutsui minut illallisen jälkeen vuoren toiselle puolelle kuuntelemaan musiikkia tai pelaamaan pennin panoksella ginirommia tai istumaan tunniksi pariiksi hänen olohuoneeseensa maistelemaan konjakkia ja auttamaan häntä selviämään illasta joka hänelle oli viikon

kaikkein vaikein. Kesällä 1998 hän oli asustanut siellä rinteellä yksikseen – yksikseen isossa valkeassa vuorilaudoitettussa talossa jossa hän oli kasvattanut neljä lasta yhdessä vaimonsa Iriksen kanssa – jo liki kaksi vuotta, siitä lähtien kun Iris oli saanut aivohalvauksen ja kuollut vuorokauden sisällä juuri kun Coleman taisteli yliopistossa kahden opiskelijansa nostamaa rasismisyytettä vastaan.

Coleman oli vaikuttanut Athenassa melkein koko akateemisen uransa ajan, hän oli eloisa, nokkela, vakuuttavan sulava-käyttöksinen suurkaupunkilaishurmuri, jossa oli niin kuin soturia kuin juonittelijaakin, ei ollenkaan pedanttisen latinan ja kreikan professorin prototyyppi (kuten hänen nuorena opintojenohjaajana täysin kerettiläisesti käynnistämänsä kreikan ja latinan keskustelulerhot todistavat). Hänen arvostettu käännetyin muinaiskreikan kirjallisuuden johdantokurssinsa – tunnettu nimellä JSM, lyhennys sanoista jumalia, sankareita ja myyttejä – oli opiskelijoiden suosiossa nimenomaan siksi että hänen käyttöksensä oli niin suoraa, rehtiä ja epäakateemisen vakuuttavaa. »Tiedätekö mistä eurooppalainen kirjallisuus juontaa juurensa?» hän kysäisi pidettyään nimenhuudon ensimmäisen luennon alussa. »Riidasta. Koko eurooppalainen kirjallisuus alkaa tappelusta.» Ja sitten hän otti käteensä *Iliansa* ja luki luokalle sen avaussäkeet. »'Laulaos, oi runotar, viha Peleun poian Akihilleun turmiokas... kerta kun ensistään sopurikkoon Atreun poika, miesten valtias, riitautui sekä aimo Akhilleus.' Ja mistä nuo kaksi kiihkeää, väkivahvaa miestä sitten riitelevät? Siitä samasta missä baareissa riidellään. Naisesta. Tai oikeammin tytöstä. Isältään riistetystä tytöstä. Sodassa ryöstytyistä tytöstä. *Mia kouri* – niin häntä runossa kuvataan. *Mia* on nykykreikassakin epämääräinen artikkeli; *kouri*, eli tyttö taas

on nykykreikassa muodossa *kori*, joka tarkoittaa tytärtä. Agamemnon haluaa tätä tyttöä paljon enemmän kuin vaimoiaan Klytaimnestraa. 'Klytaimnestra ei vedä hänelle vertaa.' Agamemnon sanoo, 'ei kasvoiltaan eikä vartaloltaan.' On siis selvä, eikä totta, miksi hän ei halua luopua työstä? Kun Akhilleus vaatii Agamemnonia palauttamaan tytön isälleen lepyttääkseen Apollon, jumalan joka on silmittömän raivoissaan tytön sieppauksen suhteen, Agamemnon kieltäytyy: hän suostuu vain jos Akhilleus antaa hänelle vastineeksi *oman* tyttärensä. Ja kiukustuttaa Akhilleuksen uudestaan. Akhilleus on tulta ja tappuraa: hän on kaikkein tulenaroin ja syttymisherkin villimies jota kukaan kirjailija on koskaan kuvannut, ja etenkin mitä tulee hänen arvoaltaansa ja himoonsa, hän on koko sodankäynnin historian kaikkein herkkänahkaisin tappokone. Juhlittu Akhilleus joka vieraantuu ja vetäytyy kun hänen kunniaansa loukataan. Suuri sankari Akhilleus, loukkaantunut ja raivoisa – loukkaantunut siksi ettei hän saa tyttöä – eristäytyy, asettuu uhmakkaasti vastustamaan koko sitä yhteisöä jonka loistava suojelija hän on, ja joka tarvitsee häntä suunnattomasti. Siis riita, raju riita nuoresta työstä ja hänen nuoresta vartalostaan ja seksuaalisen saaliinhimon riemuista: juuri tuossa soturiprinssin ja voimapesän miehistä oikeutta, miehistä *kunniantuntoa*, vastaan tähdätyssä hyökkäyksessä on niin hyvässä kuin pahassa kiteytyneenä suuren eurooppalaisen kertovan kirjallisuuden alku, ja siksi me nyt kolmisentuhatta vuotta myöhemmin aloitamme siitä tänään... »

Kun Coleman palkattiin Athenaan, sen opettajakunnassa oli vain kourallinen juutalaisia, ja hän saattoi hyvinkin olla ylipäänsä ensimmäisiä juutalaisia joiden sallittiin opettaa klassillisia kieliä Amerikassa; muutama vuosi aikaisemmin Athenan

ainoa juutalainen oli ollut E. I. Lonoff, miltei unohduksiin joutunut novellisti, jonka luokse minä vastajulkaisseena aloittelijana, pulaan joutuneena ja kiihkeästi mestarin hyväksyntää kaipaavana, kerran olin tehnyt ikimuistoisen toivioretken. Koko kahdeksankymmenluvun ja pitkälle yhdeksänkymmenluvulle Coleman oli myös kaikkien aikojen ensimmäinen ja ainoa juutalainen tiedekunnan dekaani; ja sitten vuonna 1995, jäätyään eläkkeelle dekaanin toimesta päättääkseen uransa kateederilta, hän otti vetääkseen kaksi luentosarjaa klassisten kielten laitoksen nielaissessa kielten ja kirjallisuuden opiskeluohjelmassa, jota johti professori Delphine Roux. Dekaanina, ja uuden kunnianhimoisen rehtorin täydellä tuella, Coleman oli ottanut hoiviinsa ikälopon, paikoilleen jämähtäneen, uneliaan yliopiston ja yhtään runnomista pelkäämättä tehnyt lopun herrojen lepokodista patistamalla tiedekunnan vanhoja jääriä vetäytymään varhaiseläkkeelle, palkkaamalla kunnianhimoisia nuoria apulaisprofessoreita ja mullistamalla opinto-ohjelman. Jos hän olisi jäänyt eläkkeelle aikanaan, välikohtauksitta, hänen kunniaukseen olisi melko varmasti toimitettu juhla kirja, ohjelmaan olisi otettu Coleman Silkin muistoluentojen sarja, yliopistoon olisi perustettu hänen nimeään kantava klassisten kielten oppituoli ja kenties – ottaen huomioon hänen merkityksensä yliopiston uudenaikaistamisessa – humanististen tieteiden laitos tai kenties jopa North Hall, yliopiston maamerkki, olisi nimetty uudestaan hänen mukaansa, sitten kun hänestä olisi aika jättänyt. Siinä pienessä akateemisessa maailmassa, jossa hän oli elänyt suurimman osan elämänsä, hän olisi jo aikaa lakannut olemasta vihattu tai kiistelty tai edes pelätty hahmo, päinvastoin hän olisi ollut kiitetty ja virallisesti ihannoitu iankaikkisesta iankaikkiseen.

Suunnilleen puolivälissä toista lukukauttaan palattuun täyspäiväiseksi professoriksi Coleman lausui ääneen sen langettavan sanan, jonka takia hän joutuisi vapaaehtoisesti katkaistamaan kaikki siteensä yliopistoon – sen yhden ainoan langettavan sanan niistä monista miljoonista sanoista jotka hän oli vuosien varrella Athenassa opettaessaan ja hallitessaan ääneen lausunut, sanan, joka Colemanin ymmärryksen mukaan, kirjaimellisesti aiheutti hänen vaimonsa kuoleman.

Kurssilla oli neljätoista opiskelijaa. Coleman oli ottanut asiakseen opetella tuntemaan heidät nimeltä ja pitänyt siksi aina luennon alussa nimenhuudon. Kun lukukauden viidennellä viikolla oli vielä kaksi nimeä, joilta Coleman ei saanut vastausta, hän kuudennen viikon aluksi avasi luennon kysymällä: »Tunteeko kukaan teistä näitä ihmisiä? Onko heitä olemassa vai ovatko he kummituksia?»

Myöhemmin samana päivänä hän hämmästyi kun hänen seuraajansa, tiedekunnan uusi dekaani, kutsui hänet luokseen ja esitti hänelle noiden kahden poissaolevan opiskelijan nostaman rasismisyytteen, opiskelijan jotka osoittautuivat mustiksi ja jotka, vaikka luennolta poissa olivatkin, olivat varsin vikkkelästi kuulleet millä sanoin hän oli julkisesti ottanut heidän poissaolonsa puheeksi. Coleman sanoi dekaanille: »Minähän viittasin heidän mahdolliseen ektoplasmaluonteeseensa. Eikö se ole selvää? Nuo kaksi eivät olleet olleet läsnä yhdelläkään luennolla. Muuta en heistä tiennyt. Minä käytin sanaa *spook* ja käytin sitä sen tavallisessa, ensisijaisessa merkityksessä: »kummitus» eli aave tai haamu. Minulla ei ollut aavistustakaan siitä minkä värisiä nuo kaksi saattaisivat olla. Viisikymmentä vuotta sitten ehkä tiesin, mutta olin tykkänään unohtanut että 'kummitus' on halventava termi, jolla joskus tarkoitetaan mustaa.

Muutoin en olisi käyttänyt sitä siinä merkityksessä, koska olen totaalisen pikkutarkka mitä tulee opiskelijoiden herkkänahkaisuuteen. Ajattele nyt kontekstia: Ovatko he olemassa vai onko heitä olemassa? Rasismista syyttäminen on kestäväntöytä. Se on järjenvastaista. Minun kollegani tietävät että se on naurettavaa ja minun opiskelijani tietävät että se on naurettavaa. Kysymys on vain ja ainoastaan siitä, että nämä kaksi henkilöä ovat loistaneet poissaolollaan ja törkeällä osallistumattomuudellaan. Raivostuttavaa on, että heidän syytöksensä ei ole vain falski – se on dramaattisen falski.» Sanottuaan tuon kaiken puolustukseksi hän arveli asian loppuun käsitellyksi ja lähti kotiin.

Minulle on kerrottu että tavallisetkin dekaanit, joiden työnä on toimia ei-kenenkään-maalla tiedekunnan ja ylempään hallinnon välissä, poikkeuksetta hankkivat vihollisia. He eivät aina myönnä pyydettyjä palkankorotuksia eivätkä kovasti himoittuja mukavia parkkipaikkoja eivätkä isompia virkahuoneita, joihin professorit uskovat olevansa oikeutettuja. Virkaa tai ylennystä hakevia torjutaan vähän väliä, etenkin heikoissa laitoksissa. Toiveet saada laitokseen lisää virkoja ja sihteeritoimia torjutaan melkein aina samaten kuin anomukset, joissa pyydetään viikkotuntien leikkaamista tai aamuluennoista vapauttamista. Akateemisiin kongresseihin ei myönnetä matkaavustuksia ja niin edelleen. Mutta Coleman ei ollut ollutkaan mikään tavallinen dekaani, ja se kenestä hän hankkiutui eroon ja miten hän heistä hankkiutui eroon, mitä hän purki ja mitä perusti, ja miten julkeasti hän hoiti hommiaan valtavaa vastarintaa uhmaten, johti pahempaankin kuin vain muutaman harvan kiittämättömän ja tyytymättömän halveksuntaan tai hyökkäyksiin. Pierce Roberts, nuori komea menestyvä rehtori

jolla oli leijonanharja, otti hänet suojelukseensa, nimitti hänet dekaaniksi ja sanoi hänelle: »Muutoksia tullaan tekemään ja ne jotka eivät siitä pidä saavat ruveta miettimään paikan vaihtoa tai varhaiseläkettä» – ja Coleman tarttui toimeen ja käänsi kaiken nurin niskoin. Kun Robertsille kahdeksan vuotta myöhemmin, puolivälissä Colemanin virkakautta, tarjottiin erään arvovaltaisen huippuyliopiston rehtorinvirkaa, sitä tarjottiin nimenomaan kaiken sen perusteella mitä Athenassa oli saatu aikaan ja ennätysnopeasti – mutta eihän kiitos siitä kuulunut hohdokkaalle rehtorille, joka oli keskittynyt ensisijaisesti varainhankkimiseen, ei ollut saanut kilpeensä ainuttakaan lommoa ja siirtynyt Athenasta eteenpäin juhlittuna ja ehjin nahoin, vaan hänen päättäväiselle dekaanilleen.

Dekaanin virkaan astuttuaan Coleman oli ensimmäisen kuun aikana kutsunut luokseen juttusille jok’ikisen tiedekunnan jäsenen, myös ne lukuisat vanhemmat professorit, jotka olivat paikan alun perin perustaneiden ja sitä lahjoituksin tukeneiden vanhojen sukujen jäseniä, ja jotka eivät oikeastaan kaivanneet rahaa, mutta ottivat kyllä ilomielin vastaan palkansa. Heitä kaikkia kehoitettiin etukäteen ottamaan mukaan ansioluettelonsa, ja jos ei joku niin tehnyt siksi että katsoi sen arvolleen sopimattomaksi, hänen cv:nsä odotti kumminkin dekaanin pöydällä. Ja hän piti heitä luonaan täyden tunnin, joskus pidempäänkin, kunnes, osoitettuaan vastaansanomattomasti että Athenassa oli lopultakin tapahtunut muutoksia, hän oli saanut heidät hikoamaan. Hän saattoi sumeilematta avata keskustelun lehteilemällä ansioluetteloa ja sanomalla: »Mitä sinä oikein olet mahtanut tehdä viimeiset yksitoista vuotta?» Ja kun he, kuten opettajakunnan ylivoimainen enemmistö teki, ilmoittivat julkaisseensa säännöllisesti artikkelejaan *Athena*

Notes -nimisessä julkaisussa, ja hän oli saanut tarpeekseen niistä filologisista, bibliografisista tai arkeologisista tieteellisistä kuriositeeteista, joita he olivat vuodesta toiseen poimineet ikivanhoista väitöskirjoistaan »julkaistakseen» ne tuossa neljännesvuosittain ilmestyvässä monistetussa, harmaisiin pahvikansiin sidotussa lehdessä, jota ei ollut luetteloitu missään muualla kuin yliopiston omassa kirjastossa, hänen huhuttiin rikkoneen Athenan käyttäytymisnormeja sanomalla: »Toisin sanoen te kierrätätte omia jätteitänne.» Eikä hän vain lakkauttanut koko lehdykkää palauttamalla pikkuisen avustuksen sen lahjoittajalle – päätoimittajan appiukolle – vaan, edistääkseen varhaiseläkkeelle siirtymistä, hän pakotti pahimmin pystyynkuolleet luopumaan kursseista joita he olivat pyörittäneet vanhasta muistista viimeiset kaksi- tai kolmekymmentä vuotta ja siirsi heidät opettamaan englantia ja historiantutkimusta ensimmäisen vuoden opiskelijoille ja osallistumaan uusien opiskelijoiden perehdytyskurssille, joka järjestettiin kesän viimeisinä kuumina päivinä. Hän lakkautti onnettoman nimisen Vuoden tiedemies -palkinnon ja käytti siitä säästyneet tuhat dollaria muualla. Ensimmäistä kertaa yliopiston historian aikana hän pani maksetulle sapattivapaalle haluavat täyttämään virallisen anomuksen ja tekemään yksityiskohtaisesti jäsennellyn tutkimussuunnitelman, ja jätti anomukset useimmiten hyväksymättä. Hän lakkautti klikkihenkisen opettajakunnan lounashuoneen, joka pröystäili kampuksen hienoimmilla tammipaneeleilla, muutti sen seminaarihuoneeksi joksi se alun perin oli tarkoitettukin, ja patisti opettajat ruokailemaan samaan kahvilaan kuin oppilaatkin. Hän piti kiinni tiedekuntakokouksista – edellinen dekaani oli ollut suunnattoman suosittu siksi ettei hän koskaan järjestänyt niitä. Colemanin määräyksestä tiede-

kunnan sihteeri piti kirjaa läsnäolijoista, niin että jopa nekin ylhäisyydet, joilla oli rasitteinaan vain kolme tai neljä viikkotuntia, joutuivat näyttäytymään kampuksella. Hän äkkäsi yliopiston perustuskirjasta sopimuslausekkeen, jossa kiellettiin työvaliokunnat, ja sillä perusteella että nuo pönäkät kaiken todellisen muutoksen esteet olivat syntyneet vain traditiosta ja totunnaistavoista, hän lakkautti ne ja johti tiedekunnan kokouksia mahtikäskyllä, käyttäen niitä tilaisuutena jossa ilmoitti aina minkä entistä kiusallisemman muutoksen aikoi panna toimeen. Hänen hallitessaan yleneminen muuttui vaikeaksi – ja se oli kenties järkytyksistä suurin: ihmisiä ei enää ylennettykään automaattisesti siksi että he olivat suosittuja opettajia, eivätkä he saaneet ansiottomia palkankorotuksia. Lyhyesti sanottuna Coleman otti käytäntöön kilpailun, hän pani kaikki kilpasille, aivan niin kuin, kuten muuan varhainen vihollinen huomautti, »juutalaiset aina tekevät». Ja aina kun vihainen tehtävää varten perustettu komitea marssi valittamaan rehtorille, Pierce Roberts vankkumatta tuki Colemania.

Robertsin aikana kaikki Colemanin värväämät nuoret älyköt rakastivat häntä, koska hän teki heille tilaa ja koska hän ryhtyi palkkaamaan Johns Hopkinsista ja Yalesta ja Cornellista valmistunutta porukkaa – »laadun vallankumoukseksi» he itse sitä kernaasti kuvasivat. He ylistivät häntä siksi, että hän hätisti hallitsevan eliitin ulos pikku klubistaan ja uhkasi heidän itsestään antamaansa kuvaa, mikä poikkeuksetta saa omahyväisen opettajan raivon valtaan. Kaikki vanhemmat miehet, jotka olivat tiedekunnan heikoin lenkki, olivat selviytyneet vain koska luulivat itsestään liikoja – vuoden 100 eKr. huippuutkija ja sitä rataa – ja kun heidän asemansa sitten kyseenalaistettiin ylhäältä käsin, heidän itseluottamuksensa romahti ja muutaman vuo-

den päästä he olivat melkein kaikki poistuneet kuvasta. Hui-mia aikoja! Mutta kun Pierce Roberts oli siirtynyt hienoon virkaansa Michiganiin, ja hänen tilalleen oli astunut uusi rehtori, Haines, joka ei tuntenut sen kummempaa lojaalisuutta Colemania kohtaan – eikä, toisin kuin edeltäjänsä, näyttänyt mitenkään erityisemmin suvaitsevan sitä härkäpäistä turhamaisuutta ja itsevaltaista egoa, joka oli niin lyhyessä ajassa siistinyt paikan – ja kun opettajakunnan nuoret, joiden Coleman oli antanut jäädä, samoin kuin hänen itse värväämänsäkin, alkoivat olla opettajakunnan veteraaniosastoa, dekaani Silkin vastustus alkoi nostaa päätään. Hän ei ollut tajunnutkaan miten voimakasta se oli ennen kuin laski osasto osastolta kaikki ne ihmiset, jotka eivät näyttäneet lainkaan panevan pahakseen sitä, että sanalla, jota vanha dekaani oli käyttänyt luonnehtiakseen kahta näköjään olematonta oppilastaan, oli ensisijaisen sanakirjamäärityksen lisäksi, siis sen jota hän vakuutti käyttäneensä, myös pejoratiivinen rasistinen merkitys, jolle nuo opiskelijat olivat perustaneet valituksensa.

Muistan tarkasti tuon kahden vuoden takaisen huhtikuun päivän jolloin Iris Silk kuoli ja hulluus sai otteen Colemanista. Ennen sitä en ollut juuri tuntenut Silkejä enkä tiennyt heistä paljoakaan, mitä nyt olin nyökännyt jommallekummalle milloin olimme sattumalta tavanneet sekataravakaupassa tai postissa. En ollut tiennyt edes sitä että Coleman oli varttunut neljän viiden mailin päässä minun kotoani pikkuisessa East Orangen maalaiskaupungissa New Jersey'n Essexissä ja että hän, vuonna 1944 East Orangen lukiosta valmistunut, oli ollut minua vain kuusi luokkaa ylempänä newarkilaisessa naapurikoulussa. Coleman ei ollut mitenkään yrittänyt tutustua minuun enkä

minäkään ollut muuttanut New Yorkista kahden huoneen mökkiin jonnekin pellon taakse kylätien päähän Berkshiren vuorille tavatakseni uusia ihmisiä tai liittyäkseni uuteen yhteisöön. Ne kutsut joita sain ensimmäisten siellä viettämiäni kuukausien aikana 1993 – kutsu illallisille, teelle, cocktailkutsuille, patikoimaan laakson yliopistoon, luennoimaan yleisölle tai puhumaan epämuodollisesti kirjallisuuden opiskelijoille, jos se miellyttäisi minua enemmän – olin kohteliaasti torjunut, ja sen jälkeen niin naapurit kuin yliopistokin jättivät minut rauhaan ja antoivat minun askarrella omiani.

Mutta sitten, tuona kahden vuoden takaisena iltapäivänä, ajettuaan oikopäätä sopimasta Iriksen hautajaisista, Coleman oli taloni ulkopuolella jyskyttämässä ovea ja tahtomassa sisään. Vaikka hänellä olikin jotain tärkeää kysyttävää, hän ei pysynyt paikallaan puolta minuuttia kauemmin kertoakseen mitä se oli. Hän nousi pystyyn ja istahti ja nousi uudestaan, kiersi ja kaarsi ympäri työhuonettani, puhui kovaan ääneen ja kiireesti, heristi jopa uhkaavasti nyrkkiään milloin – suotta – uskoi sanojensa kaipaavan vahvistusta. Minun täytyi kirjoittaa hänelle jotain – eikä hän pyytänyt vaan melkein käski. Jos hän kirjoittaisi tarinan kaikessa hulluudessaan muuttamatta mitään, kukaan ei uskoisi sitä, kukaan ei ottaisi sitä tosissaan, ihmiset sanoisivat että se oli naurettava valhe, itseriittoista liioittelua, he sanoisivat että hänen romahduksensa takana oli varmasti muutakin kuin hänen luennolla ääneen lausumansa sana »kummitukset». Mutta jos *minä* kirjoittaisin siitä, jos ammattikirjailija kirjoittaisi siitä...

Kaikki pidäkkeet olivat romahtaneet hänessä ja niinpä katsoessani ja kuunnellessani häntä siinä – miestä jota en tuntenut, mutta joka selvästi oli hyvin sivistynyt ja vaikutusvaltainen

Amerikka-trilogian päättävä satiiri identiteetistä, rodusta ja ikääntymisestä

»*Ihmisen tabra on ilkamoivan moniääninen
ja samalla kirjailijan sydämellisin teos.*»

– KESKI-POHJANMAA

Coleman Silk on tehnyt pitkän uran klassisten kielten professorina ja on yhä 71-vuotiaana onnellisesti naimisissa, kunnes varomaton tokaisu nostattaa syytökset rasismista. Hän joutuu eroamaan virastaan ja menettää pian vaimonsakin.

Katkera Silk etsii lohtua puolta nuoremman, lukutaidottoman siivoajan sylistä, ja arvostelijat saavat lisää vettä myllyynsä. Puolivälissä kertomusta putoaa pommi, joka muuttaa ilman sakeaksi identiteettikysymyksistä.

www.wsoy.fi

84.2

ISBN 978-951-0-43898-5